Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (голям състав)

15 юли 2021 година*

„Преюдициално запитване — Защита на безопасността и здравето на работниците — Организация на работното време — Членове на въоръжените сили — Приложимост на правото на Съюза — Член 4, параграф 2 ДЕС — Директива 2003/88/ЕО — Приложно поле — Член 1, параграф 3 — Директива 89/391/ЕИО — Член 2, параграф 2 — Дейности на военнослужещите — Понятие за работно време — Период на дежурство — Спор относно трудовото възнаграждение на работника“

По дело C-742/19

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Vrhovno sodišče (Върховен съд, Словения) с акт от 10 септември 2019 г., постъпил в Съда на 10 октомври 2019 г., в рамките на производство по дело

B. K.

срещу

Република Словения (Ministrstvo za obrambo)

СЪДЪТ (голям състав),

състоящ се от: K. Lenaerts, председател, R. Silva de Lapuerta, заместник-председател, J.-C. Bonichot, M. Vilaras, E. Regan и N. Piçarra, председатели на състави, T. von Danwitz, M. Safjan, D. Šváby, S. Rodin, K. Jürimäe, C. Lycourgos (докладчик), P. G. Xuereb, L. S. Rossi и I. Jarukaitis, съдии,

генерален адвокат: H. Saugmandsgaard Øe,

секретар: R. Şereş, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 21 септември 2020 г.,

като има предвид становищата, представени:

– за B. K., от M. Pukšič, odvetnik,

* Език на производството: словенски.

– за словенското правителство, от A. Grum и A. Dežman Mušič, в качеството на представители,

– за германското правителство, от J. Möller и S. Eisenberg, в качеството на представители,

– за испанското правителство, от S. Jiménez García, в качеството на представител,

– за френското правителство, от A.-L. Desjonquères, E. de Moustier, N. Vincent, T. Stehelin и A. Ferrand, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от B. Rous Demiri, N. Ruiz García и M. van Beek, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 28 януари 2021 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 2 от Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 година относно някои аспекти на организацията на работното време (ОВ L 299, 2003 г., стр. 9; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 3).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между B. K. и Republika Slovenija (Ministrstvo za obrambo) (Република Словения (Министерство на отбраната) във връзка с допълнително възнаграждение за извънреден труд.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 76/207/ЕИО

3 Член 3, параграф 1 от Директива 76/207/ЕИО на Съвета от 9 февруари 1976 година относно прилагането на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до заетост, професионалната квалификация и развитие и на условията на труд (ОВ L 39, 1976 г., стр. 40; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 1, стр. 164) гласи:

„Прилагането на принципа на равното третиране означава липсата на всякаква дискриминация, основана на пола, при условията за достъп, включително и критериите за подбор, до всяка една работа или длъжност, независимо от сектора или отрасъла на действие, и до всички нива на професионалната йерархия“.

Директива 89/391/ЕИО

4 Член 2 от Директива 89/391/ЕИО на Съвета от 12 юни 1989 година за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците на работното място (ОВ L 183, 1989 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 2, стр. 88) предвижда:

„1. Настоящата директива се прилага във всички сфери на дейност, както в обществения, така и в частния сектор (промишленост, селско стопанство, търговия, администрация, услуги, обучение, култура, развлечения и др.).

2. Настоящата директива не се прилага, когато особеностите на някои специфични дейности на обществени служби, като например въоръжените сили и полицията или някои специфични дейности на службите на гражданска защита, неизбежно влизат в конфликт с нея.

В този случай безопасността и здравето на работниците трябва да се осигури във възможно най-висока степен в светлината на целите на настоящата директива“.

Директива 89/656/ЕИО

5 Член 1 от Директива 89/656/ЕИО на Съвета от 30 ноември 1989 година относно минималните изисквания за безопасността и здравето на работниците при използването на лични предпазни средства на работното място (трета специална директива по смисъла на член 16, параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО) (ОВ L 393, 1989 г., стр. 18; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 2, стр. 114), гласи:

„1. Настоящата директива, която е третата специална директива по смисъла на член 16, параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО, определя минималните изисквания за безопасността и здравето на работниците при използването на лични предпазни средства на работното място.

2. Разпоредбите на Директива 89/391/ЕИО са изцяло приложими за цялото приложно поле, посочено в параграф 1, без да се засягат по-строгите и/или специални разпоредби, съдържащи се в настоящата директива“.

6 Член 2 от тази директива предвижда:

„1. По смисъла на настоящата директива лично предпазно средство е всяка екипировка, предназначена да бъде носено или държано от работника, за да го предпазва от един или много рискове, които биха могли да застрашат неговата безопасност и здраве по време на работа, както и всяка добавка или принадлежности, предназначени за тази цел.

2. От определението, посочено в параграф 1, са изключени:

[…]

в) личните предпазни средства на военните, полицаите и на лицата от службите за поддържане на обществения ред;

[…]“.

Директива 2003/88

7 Член 1, параграф 3, първа алинея от Директива 2003/88 гласи:

„Настоящата директива се прилага за всички сектори на дейност, както обществени, така и частни, по смисъла на член 2 от Директива 89/391/ЕИО, без да се засягат разпоредбите на членове 14, 17, 18 и 19 от настоящата директива“.

8 Съгласно член 2 от тази директива, озаглавен „Определения“:

„По смисъла на настоящата директива се прилагат следните определения:

1. „работно време“ означава всеки период, през който работникът работи на разположение на работодателя и изпълнява своята дейност или задължения, в съответствие с националното законодателство и/или практика;

2. „почивка“ означава всеки период, който не е работно време;

[…]“.

9 Член 17, параграф 3 от посочената директива предвижда:

„В съответствие с параграф 2 от настоящия член, се допуска дерогиране на разпоредбите на членове 3, 4, 5, 8 и 16:

[…]

б) в случай на дейности по охрана и надзор, които изискват постоянно присъствие с цел опазване на имущество и лица, особено охранители и болногледачи или охранителни фирми;

в) в случай на дейности, свързани с непрекъснато обслужване или производство […];

[…]“.

Директива 2013/35/ЕИО

10 Член 1 от Директива 2013/35/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно минималните изисквания за здраве и безопасност, свързани с експозицията на работниците на рискове, дължащи се на физически агенти (електромагнитни полета) (Двадесета специална директива по смисъла на член 16, параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО) и за отмяна на Директива 2004/40/ЕО (ОВ L 179, 2013 г., стр. 1), гласи:.

„1. Настоящата директива, която е двадесетата специална директива по смисъла на член 16, параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО, определя минималните изисквания за

защита на работниците срещу рисковете за тяхното здраве и безопасност, които се дължат или могат да се дължат на експозиция на електромагнитни полета по време на работа.

[…]

6. Без да се засягат по-строгите и/или по-специални разпоредби в настоящата директива, Директива 89/391/ЕИО продължава да се прилага изцяло за всички области, посочени в параграф 1“.

11 Член 10, параграф 1 от тази директива предвижда:

„Чрез дерогация от член 3, но без да се засягат разпоредбите на член 5, параграф 1 се прилага следното:

[…]

б) държавите членки могат да предвидят прилагането на равностойна или по-специфична защитна система по отношение на персонала, работещ във функциониращи военни съоръжения или участващ във военни дейности, включително съвместни международни военни учения, при условие че бъдат предотвратени вредните последици за здравето и рисковете за безопасността;

[…]“.

Словенското право

12 Член 46 от Kolektivna pogodba za javni sektor (Колективен договор за обществения сектор) в редакцията, приложима в главното производство (Uradni list RS, № 57/2008 и сл.), установява, че служителите в обществения сектор имат право на обезщетение за времето на постоянно разположение в размер на 20 % от часовата ставка на основната заплата, като периодите на постоянно разположение не се отчитат като работно време.

13 Мотивите на този колективен трудов договор гласят следното:

„През времето на разположение служителят от обществения сектор трябва да може да бъде намерен, така че, ако е необходимо, той да може да отиде на работа извън работното си време. Постоянното разположение трябва да бъде наредено писмено. Размерът на обезщетението за времето на постоянно разположение е същият, независимо дали служителят от обществения сектор е на постоянно разположение през деня, през нощта, в работен ден, в неделя, на официален празник, или в ден, определен от закона за неработен“.

14 Член 5 от Zakon o obrambi (Закон за отбраната) от 20 декември 1994 г. (Uradni list RS, № 82/94) в редакцията му, приложима към спора в главното производство (наричан по-нататък „ZObr“), предвижда в точка 14, че военнослужещ по смисъла на този закон е лице, което изпълнява военна служба, и уточнява в точка 14а, че работник по смисъла на посочения закон е военнослужещ или цивилно лице, който/което упражнява професионалната си дейност в армията или друго лице, което по професия изпълнява административни или технически задачи в министерството.

15 Съгласно член 51 от ZObr при определени условия военнослужещите могат да използват оръжия при дежурства.

16 Член 97č от ZObr, който се отнася до дежурствата, гласи:

„(1) По правило дежурствата имат непрекъсната продължителност от 24 часа.

(2) Военнослужещите, които носят дежурства, се считат за работници или служители на разкъсано работно време. Часовете, през които не извършват никаква реална трудова дейност, не се отчитат в работното време, а се считат за време на разположение на работното място.

(3) Дневната продължителност на трудовата дейност по време на дежурството не може да надвишава 12 часа. При извънредна ситуация или за завършване на вече започната задача работното време на военнослужещите може да бъде по изключение удължено, но в този случай работните часове след вече отработените 12 часа се считат за извънреден труд.

(4) Дежурствата могат да има непрекъсната продължителност не повече от седем дни. Военнослужещите имат право на периоди на почивка в мястото, където носят дежурства, така че 12 часа се считат за нормално работно време, а останалите 12 часа се считат за време на разположение“.

17 Съгласно член 97e от ZObr, който се отнася до времето на разположение:

„(1) времето на разположение е времето, в което работникът или служителят трябва да е на разположение на работното място, на определено място или у дома.

(2) Времето на разположение не се отчита в броя на седмичните или месечните работни часове. В случай че работникът или служителят трябва реално да работи през времето на разположение, часовете на реална работа се отчитат в броя на седмичните или месечните работни часове.

(3) Министърът определя случаите и начините за прилагане на режима „на разположение“ в работните помещения, на определено място или у дома. Случаите и начините за прилагане на режима „на разположение“ в армията се определят от началника на генералния щаб.

(4) Времето на разположение на определено място е равностойно на времето на разположение на работното място“.

18 Pravila službe v Slovenski vojski (Правилник за службата в словенската армия) (Uradni list RS, № 84/09) определя понятието „дежурство“ по следния начин:

„Дежурството се счита за бойна задача в мирно време, по време на която войникът може да използва оръжие и смъртоносна сила в съответствие с разпоредбите на член 51 от ZObr. Дежурството се извършва във времеви отрязъци (в рамките на период от 7 дни при постоянно присъствие, тоест присъствие на работното място 24 часа дневно) с оглед на подходящата организация на работата. Дежурството се организира на равнището на военното формирование, което гарантира, че лицата в едно и също формирование носят дежурство по еднакъв начин. Дежурството има специфично военно и стратегическо значение. Осигуряването на непрекъсната оперативна готовност е основна задача на

армията в мирно време. За да се осигури подходящо равнище на подготовка в мирно време, армията осигурява постоянните сили и мерки за постоянна готовност за намеса. Постоянните сили позволяват да се осигури непрекъсната готовност и възможност на армията за военна и друга намеса по суша, в морето и във въздушното пространство в Република Словения. Отбранителните сили са част от постоянните сили.

Дежурствата се дават от въоръжени формирования или военни групи, които осигуряват физическата защита на лицата, съоръженията, активите и територията. […]

Общите задължения на дежурните лица са бдително да охраняват и отбраняват поверените им обекти (съоръжения, лица и др.), да не изпускат от ръце личното си оръжие и да са постоянно готови да го използват, да не напускат своя пост, докато не бъдат сменени, да не допускат никого да се доближи до охранявания пост или охраняваната сграда или да се придвижва в забранена зона, освен висшестоящи, дежурния по военно формирование или негов заместник, офицер на служба или отговорник за охраната. Освен това дежурните трябва да задържат лицата, както е определено за някои постове, и да поддържат контакт и да общуват само с командващия дежурството и другите органи на дежурството, както и да уведомят командващия дежурството в случай на нередност или пожар в близост, когато съществува заплаха за охранявания обект или за военните сили поради природни бедствия или други катастрофи, когато се разболеят или се нуждаят от всякаква друга помощ.

Силите за сигурност осигуряват сигурността на съоръженията, документите, лицата, оръжията и военната екипировка, боеприпаси и други материали срещу различни форми на заплаха. […]“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

19 В периода от февруари 2014 г. до юли 2015 г. B. K., в качеството си на сержант от словенската армия, е носил непрекъснато „дежурство“ в продължение на седем дни месечно, през което е трябвало да бъде на разположение и постоянно да присъства в казармата, в която е бил назначен. Това дежурство обхваща както периоди, през които B. K. е трябвало да упражнява ефективна дейност по охрана, така и периоди, през които последният е бил длъжен само да остане на разположение на своите висшестоящи. В случай на необявено предварително пристигане на военната полиция, на проверяващи или на интервенционен екип той е бил длъжен да отбележи пристигането им в регистрационния формуляр и да изпълнява задачите, поставени му от висшестоящите.

20 Министерството на отбраната приема, че за всеки от тези дни на „дежурство“ осем часа трябва да се считат за работно време, така че е изплатило на B. K. обичайното възнаграждение за тези осем работни часа. За останалите часове B. K. получава само обезщетение за дежурство при условията на постоянно разположение в размер на 20 % от основната заплата.

21 B. K. сезира словенските юрисдикции с иск да му бъдат заплатени като извънреден труд часовете по време на „дежурството“, през които той не е упражнявал никаква реална дейност за работодателя си, но е бил принуден да остане на разположение на висшестоящите си в казармата, като е бил отделен от дома и семейството си.

22 Тъй като искът му е отхвърлен от първата и от въззивната инстанция, B. K. подава ревизионна жалба пред запитващата юрисдикция.

23 Последната отбелязва, на първо място, че съгласно член 1, параграф 3 от Директива 2003/88 във връзка с член 2 от Директива 89/391, Директива 2003/88 не се прилага, когато особеностите на някои специфични дейности на обществени служби неизбежно влизат в конфликт с нея. Запитваща юрисдикция счита, като се позовава на решение от 5 октомври 2004 г., Pfeiffer и др. (C-397/01—C-403/01, EU:C:2004:584), че тази дерогация е предвидена само за да се гарантира доброто функциониране на службите, които са абсолютно необходими за защитата на безопасността, здравето, а също и на обществения ред при обстоятелства, породени от изключителни по тежестта и мащабите си събития, при които не е възможно да се планира работното време на интервенционните и спасителните екипи.

24 Запитващата юрисдикция отбелязва, че в случая B. K. е осъществявал обичайната си работа, а именно „дежурство“ в мирно време, без през разглеждания в главното производство период да е имало каквото и да било непредвидимо обстоятелство или изключително събитие. Така според тази юрисдикция планирането на работното време на заинтересованото лице в никакъв случай не е било невъзможно.

25 Посочената юрисдикция обаче повдига въпроса дали може да се прави общо позоваване на изключението, предвидено в член 2 от Директива 89/391, по отношение на военнослужещи във мирно време и на работници от сектора на отбраната.

26 На второ място, дори да се предположи, че Директива 2003/88 се прилага в случая, запитващата юрисдикция иска да установи дали периодите, през които по време на своето „дежурство“ B. K. не е извършвал никаква реална дейност за своя работодател, но е бил длъжен да остане на разположение на своите висшестоящи в казармата, трябва да се считат за „работно време“ по смисъла на член 2 от тази директива.

27 След като подчертава, че на този въпрос може да се отговори утвърдително, тази юрисдикция отбелязва, че съгласно словенското право подобни периоди са изключени от работното време по същия начин като периодите, през които военнослужещият е длъжен да остане в дома си, и че за тези два периода е предвидено едно и също възнаграждение, което според посочената юрисдикция не е в съответствие с Директива 2003/88.

28 При тези обстоятелства Vrhovno sodišče (Върховен съд, Словения) спира производството и отправя до Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Прилага ли се член 2 от Директива [2003/88] също и за работници или служители, които работят в сектора на отбраната, или за военнослужещите, които носят дежурства в мирно време?

2) Допуска ли разпоредбата на член 2 от Директива [2003/88] национална правна уредба, съгласно която не се включва в работното време времето, през което работещите в сектора на отбраната работници или служителите са на разположение на работното място или на определено място (но не в дома си) или през което работещите в сектора на отбраната военнослужещи присъстват по време на дежурство, като не извършват реална трудова дейност, но са длъжни да присъстват физически в казармата?“.

По преюдициалните въпроси

По допустимостта

29 С преюдициалните си въпроси запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали определени периоди, през които както военнослужещите, така и работещите в областта на отбраната лица от цивилния персонал са длъжни при необходимост да останат на разположение на своите висшестоящи, могат да се считат за „работно време“ по смисъла на член 2 от тази директива.

30 Несъмнено спорът по главното производство се отнася само до военнослужещ. Ето защо следва да се констатира, че доколкото се отнасят до положението на цивилния персонал, работещ в областта на отбраната, преюдициалните въпроси нямат никаква връзка с предмета на спора в главното производство и следователно съгласно постоянната съдебна практика са недопустими (решение от 2 февруари 2021 г., Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, т. 29 и цитираната съдебна практика).

По първия въпрос

31 В самото начало следва да се припомни, че съгласно постоянната съдебна практика в рамките на въведеното с член 267 ДФЕС производство за сътрудничество между националните юрисдикции и Съда задачата на последния е да даде на националния съд полезен отговор, който да му позволи да реши спора, с който е сезиран. С оглед на това при необходимост Съдът може да преформулира въпросите, които са му зададени. Освен това може да се наложи Съдът да вземе предвид норми от правото на Съюза, които националният съд не е посочил във въпросите си (решение от 7 август 2018 г., Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, т. 34 и цитираната съдебна практика).

32 В това отношение следва да се отбележи, от една страна, че за да се определи, в съответствие с искането на запитващата юрисдикция, дали член 2 от Директива 2003/88 е приложим към дейност по дежурство, осъществявана от военнослужещ в мирно време, каквото е „дежурството“, носено от B. K. при условията, посочени в точка 19 от настоящото решение, следва да се провери дали такава дейност попада в приложното поле на тази директива, което е определено не в член 2, а в член 1, параграф 3 от нея.

33 От друга страна, запитващата юрисдикция изхожда от предпоставката, че спорът по главното производство попада в приложното поле на правото на Съюза. Доколкото обаче този спор се отнася до военнослужещ, следва предварително да се провери доводът на френското и испанското правителство, че правото на Съюза няма за цел да уреди организацията на работното време на военнослужещите, тъй като това засяга начина на организиране на въоръжените сили на държавите членки, които поради самото си естество са изключени от приложното поле на това право в съответствие с член 4, параграф 2 ДЕС.

34 При тези условия, за да се даде на запитващата юрисдикция полезен отговор, който да ѝ позволи да реши отправения пред нея спор, следва да се преформулира първият въпрос и да се приеме, че с него тази юрисдикция по същество иска да се установи дали член 1, параграф 3 от Директива 2003/88 във връзка с член 4, параграф 2 ДЕС трябва да се тълкува в смисъл, че дежурството, носено от военнослужещ в мирно време, е изключено от приложното поле на тази директива.

35 На първо място, следва да се провери дали член 4, параграф 2 ДЕС изисква всички членове на въоръжените сили да бъдат изключени от приложното поле на правото на Съюза, и по-специално от правилата за организацията на работното време.

36 Съгласно посочения член 4, параграф 2 Съюзът, от една страна, зачита равенството на държавите членки пред Договорите, както и тяхната национална идентичност, присъща на техните основни политически и конституционни структури, и от друга страна, зачита съществените функции на държавата, по-специално онези, които имат за цел да осигуряват нейната териториална цялост, да поддържат обществения ред и да опазват националната сигурност. Същата разпоредба уточнява, че националната сигурност остава единствено в рамките на отговорността на всяка държава членка.

37 В това отношение следва да се отбележи, че основните задачи на въоръжените сили на държавите членки, каквито са запазването на териториалната цялост и опазването на националната сигурност, са изрично посочени сред съществените функции на държавата, които Съюзът трябва да зачита по силата на член 4, параграф 2 ДЕС.

38 Впрочем от практиката на Съда следва, че изборът на военна организация на държавите членки, чиято цел е защитата на тяхна територия или на техните основни интереси, не се урежда като такъв от правото на Съюза (вж. в този смисъл решение от 11 март 2003 г., Dory, C-186/01, EU:C:2003:146, т. 35).

39 При все това от задължението на Съюза да зачита съществените функции на държавата, закрепено в член 4, параграф 2 ДЕС, не следва, че решенията на държавите членки относно организацията на въоръжените им сили не попадат в приложното поле на правото на Съюза, по-специално когато става въпрос за правила относно организацията на работното време.

40 Всъщност съгласно постоянната практика на Съда, макар единствено държавите членки да са компетентни да определят основните си интереси на сигурност и да вземат подходящите мерки за гарантиране на вътрешната и външната си сигурност, включително решенията относно организацията на въоръжените им сили, сам по себе си фактът, че дадена национална мярка е приета за целите на защитата на националната сигурност, не може да доведе до неприложимост на правото на Съюза и до освобождаване на държавите членки от необходимостта да спазват това право (вж. в този смисъл решения 26 октомври 1999 г., Sirdar, C-273/97, EU:C:1999:523, т. 15, от 11 януари 2000 г., Kreil, C-285/98, EU:C:2000:2, т. 15 и от 6 октомври 2020 г., Privacy International, C-623/17, EU:C:2020:790, т. 44 и цитираната съдебна практика). Същото трябва да важи и за националните мерки, приети за целите на защитата на териториалната цялост на държава членка.

41 Впрочем, както отбелязва генералният адвокат в точки 44 и 45 от своето заключение, тази преценка не е в противоречие с решението от 11 март 2003 г., Dory (C-186/01, EU:C:2003:146).

42 Всъщност, докато установяването на задължителна военна служба, разглеждана по делото, по което е постановено това решение, не представлява въпрос, уреден от правото на Съюза, организацията на работното време е област, която е хармонизирана съгласно член 153, параграф 2 ДФЕС, чрез Директива 2003/88.

43 Въпреки това, макар дължимото от Съюза зачитане на съществените функции на държавата да не води до пълно изключване от приложното поле на правото на Съюза на организацията на работното време на военнослужещите, това не променя факта, че член 4, параграф 2 ДЕС изисква прилагането по отношение на военнослужещите на правилата на правото на Съюза относно организацията на работното време да не възпрепятства надлежното изпълнение на тези съществени функции. Следователно тези правила не могат да се тълкуват по такъв начин, че да попречат на въоръжените сили да изпълняват задачите си и следователно да накърняват съществените функции на държавата, каквито са запазването на нейната териториална цялост и опазването на националната сигурност.

44 От това следва, че особеностите, които всяка държава членка определя за функционирането на въоръжените си сили, трябва надлежно да бъдат взети предвид от правото на Съюза, че тези особености произтичат, наред с другото, от специфичните международни отговорности на тази държава членка, от конфликти или заплахи, пред които е изправена, или пък от геополитическия контекст, в който се развива тази държава.

45 В този смисъл прилагането на разпоредбите на правото на Съюза, и по-специално на разпоредбите относно организацията на работното време, не може да възпрепятства изпълнението на специфичните задачи, които с оглед на своите задължения и отговорности всяка държава членка възлага на въоръжените си сили, за да запази териториалната си цялост или националната си сигурност.

46 От всички гореизложени съображения следва, че член 4, параграф 2 ДЕС не изключва организацията на работното време на всички военнослужещи от приложното поле на правото на Съюза.

47 На второ място, следва да се припомни, че Директива 2003/88 има за цел да определи минималните изисквания, предназначени да подобрят условията на живот и труд на работниците посредством сближаване на националните законодателства, отнасящи се по-конкретно до продължителността на работното време. С тази хармонизация на равнището на Европейския съюз в областта на организацията на работното време се цели да се гарантира по-добра защита на безопасността и здравето на работниците, като за тях се предвидят минимална продължителност на почивката — по-специално на междудневната и междуседмичната почивка — както и подходящи почивки по време на работа, и като се предвиди максимална граница за продължителността на седмичното работно време (решение от 9 март 2021 г., Radiotelevizija Slovenija (Постоянно разположение в отдалечено място), C-344/19, EU:C:2021:182, т. 25 и цитираната съдебна практика).

48 Освен това разпоредбите на Директива 2003/88 уточняват основното право на ограничаване на максималната продължителност на труда и на периоди на междудневна и междуседмична почивка, изрично прогласено в член 31, параграф 2 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“) и поради това трябва да се тълкуват с оглед на посочения член (решение от 17 март 2021 г., Academia de Studii Economice din Bucureşti, C-585/19, EU:C:2021:210, т. 37 и цитираната съдебна практика). От това по-специално следва, че разпоредбите на Директива 2003/88 не могат да се тълкуват стеснително в ущърб на правата, които работниците черпят от тази директива (решение от 9 март 2021 г., Radiotelevizija Slovenija (Постоянно разположение в отдалечено място), C-344/19, EU:C:2021:182, т. 27 и цитираната съдебна практика).

49 В това отношение от практиката на Съда следва, че за целите на прилагането на Директива 2003/88 понятието „работник“ трябва да бъде определено съобразно обективни критерии, които характеризират трудовото правоотношение с оглед на правата и задълженията на съответните лица. Основната характеристика на трудовото правоотношение обаче е обстоятелството, че през определен период от време лицето предоставя работна сила в полза на друго лице и под негово ръководство, срещу което получава възнаграждение. От това следва, че трудовото правоотношение предполага наличието на отношение на подчиненост между работника и неговия работодател. Наличието на подобно отношение трябва да се преценява за всеки конкретен случай в зависимост от всички данни и обстоятелства, които характеризират правоотношението между страните (решение от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 41 и 42 и цитираната съдебна практика).

50 В случая е безспорно, че през разглеждания в главното производство период B. K. получава възнаграждение и в качеството си на сержант от словенската армия се намира в отношение на подчиненост спрямо своя работодател по смисъла на предходната точка. От това следва, a priori, че Директива 2003/88 се прилага към неговото положение.

51 На трето място, следва да се определи дали дейностите на въоръжените сили като цяло или поне някои от тях трябва да бъдат изключени от приложното поле на Директива 2003/88 съгласно член 1, параграф 3 от нея във връзка с член 4, параграф 2 ДЕС.

52 Член 1, параграф 3 от Директива 2003/88 определя приложното ѝ поле чрез препращане към член 2 от Директива 89/391. Съгласно член 2, параграф 1 от тази директива тя се прилага „във всички сфери на дейност, както в обществения, така и в частния сектор“.

53 Член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 обаче предвижда, че тя не се прилага, когато особеностите на някои специфични дейности на обществени служби, по-специално на въоръжените сили, или някои специфични дейности на службите на гражданска защита неизбежно влизат в конфликт с нея, като уточнява във втората алинея, че в такъв случай безопасността и здравето на работниците трябва да се осигурят във възможно най-висока степен в светлината на целите на тази директива.

54 При това положение следва да се определи дали дейностите на въоръжените сили като цяло или поне някои от тях трябва да бъдат изключени от приложното поле на Директива 2003/88, тъй като попадат в обхвата на изключението, предвидено в член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391, като надлежно се отчете необходимостта от тълкуване на посоченото приложно поле в светлината на член 4, параграф 2 ДЕС.

55 От практиката на Съда следва, че член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 трябва да се тълкува така, че приложното му поле да бъде сведено до стриктно необходимото за опазване на интересите, които той позволява да бъдат закриляни от държавите членки (решения от 5 октомври 2004 г., Pfeiffer и др., C-397/01—C-403/01, EU:C:2004:584, т. 54 и от 30 април 2020 г., Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, т. 32).

56 Впрочем използваният в член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 критерий за изключване на определени дейности от приложното поле на тази директива и следователно от това на Директива 2003/88 се основава не на принадлежността на работниците към един от секторите на обществените служби по тази разпоредба, разглеждани в тяхната цялост, а

само на специфичното естество на някои отделни задачи, извършвани от работниците в обхванатите от тази разпоредба сектори, естество, което обосновава дадено изключение от нормите в областта на защитата на безопасността и здравето на работниците поради абсолютната необходимост да се осигури ефективна защита на общността (решение от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 55 и цитираната съдебна практика).

57 Сред особеностите на тези специфични дейности, които по силата на член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 обосновават изключение от нормите в областта на закрилата на безопасността и здравето на работниците, се включва фактът, че поради естество си те не се поддават на планиране на работното време (решение от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 64 и цитираната съдебна практика).

58 Така член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 позволява да се запази ефикасността на специфични дейности на обществените служби, чиято непрекъснатост е необходима, за да се осигури ефективното упражняване на съществените функции на държавата. Това изискване за непрекъснатост трябва да се преценява с оглед на специфичния характер на разглежданата дейност (решение от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 65 и 66 и цитираната съдебна практика).

59 В това отношение, от една страна, Съдът е постановил, че изискването за непрекъснатост на службите, които действат в областите на общественото здраве, безопасност и ред, не е пречка дейностите на тези служби, когато се осъществяват при нормални условия, да могат да се организират, включително по отношение на работните графици на техните служители, така че предвиденото в член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 изключение е приложимо към такива служби само при обстоятелства, породени от изключителни по тежестта и мащабите си събития като природни или технологични бедствия, атентати или големи аварии, които изискват приемането на мерки, необходими за защитата на живота, здравето и безопасността на обществото и чието правилно изпълнение би било застрашено, ако трябва да се спазват всички изисквания, указани в Директива 2003/88. В такива случаи следва да се признае абсолютно предимство на целта за защита на населението в ущърб на спазването на разпоредбите на последната директива, които временно могат да бъдат нарушени в рамките на посочените служби (вж. в този смисъл решения от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 67 и от 30 април 2020 г., Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, т. 42 и цитираната съдебна практика).

60 От друга страна, Съдът е постановил, че някои конкретни дейности на обществените служби дори когато се извършват при нормални условия, имат толкова специфични характеристики, че естеството им неизбежно влиза в конфликт с планиране на работното време, съобразено с наложените от Директива 2003/88 изисквания (решение от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 68).

61 Това важи по-специално за дейностите, при които преследваната с тях цел от общ интерес може да бъде постигната ефикасно само ако се изпълняват непрекъснато от един и същ работник, без да е възможно установяване на ротационна система, позволяваща посоченият работник да ползва, на редовни интервали, право на часове или дни почивка,

след като е отработил определен брой часове или дни (вж. в този смисъл решения от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 70—74 и от 30 април 2020 г., Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, т. 43 и 44).

62 Съгласно член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 такива дейности трябва да бъдат изцяло изключени от приложното поле на Директива 2003/88.

63 В случая следва да се определи доколко припомнената в точки 57–61 от настоящото решение съдебна практика е приложима за дейностите на членовете на въоръжените сили, доколкото трябва да се гарантира, както бе посочено в точки 43 и 45 от това решение, че прилагането спрямо тях на Директива 2003/88 няма да засегне надлежното изпълнение на съществените функции на държавите членки по смисъла на член 4, параграф 2 ДЕС.

64 В това отношение следва първо да се отбележи, че член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 не може да се тълкува в смисъл, че членовете на въоръжените сили на държавите членки са изключени изцяло и постоянно от приложното поле на Директива 2003/88.

65 Всъщност, както бе припомнено в точки 55, 56 и 58 от настоящото решение, макар да има за цел да запази ефективното упражняване на съществените функции на държавата, член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 трябва да се тълкува ограничително и няма за цел да изключи от приложното поле на тази директива, а следователно и от приложното поле на Директива 2003/88 някои сектори на публичната служба, разглеждани в тяхната цялост, а само някои категории дейности в тези сектори поради специфичното им естество.

66 От една страна, Съдът вече е постановил, че член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 не може да обоснове общо изключване на нежражданския персонал на публичните администрации от приложното поле на тази директива (вж. в този смисъл решение от 12 януари 2006 г., Комисия/Испания, C-132/04, непубликувано, EU:C:2006:18, т. 30—40).

67 Освен това, както по същество отбелязва генералният адвокат в бележка под линия 88 от заключението си, особените изключения по отношение на военнослужещите, които са изрично предвидени както в член 2, параграф 2, буква в) от Директива 89/656, така и в член 10, параграф 1, буква б) от Директива 2013/35, биха били безполезни, ако член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 изключва по принцип членовете на въоръжените сили от приложното поле на последната директива. Всъщност посоченият член 2, параграф 2, първа алинея определя и приложното поле на директиви 89/656 и 2013/35, както следва съответно от член 1, параграф 2 от Директива 89/656 и от член 1, параграф 6 от Директива 2013/35.

68 От друга страна, както отново отбелязва по същество генералният адвокат в точки 82 и 83 от заключението си, не може да се приеме, че особеностите на всички извършвани от военнослужещите дейности са такива, че да не допускат каквото и да било планиране на работата, съобразено с наложените от Директива 2003/88 изисквания.

69 Напротив, някои дейности, които могат да се упражняват от членовете на въоръжените сили, като например дейностите, свързани по-специално с административни услуги, с услуги по поддръжка, с ремонтни и здравни услуги, с услуги по поддържане на реда и преследване на нарушителите, не могат да бъдат изключени изцяло от приложното поле на Директива 2003/88.

70 Всъщност е безспорно, че тази дейности по принцип попадат в приложното поле на посочената директива, когато се извършват при сходни условия от служители на публичната служба, които нямат статут на военнослужещи.

71 Следва да се припомни, че изключението, предвидено в член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391, се прилага еднакво за всички работници, които извършват идентични специфични дейности в услуга на общността (вж. в този смисъл решение от 20 ноември 2018 г., Sindicatul Familia Constanța и др., C-147/17, EU:C:2018:926, т. 59).

72 Освен това, макар да е вярно, че всеки военнослужещ е подчинен на изискване да бъде на разположение, така че да може да бъде оперативен в много кратък срок, прилагането по отношение на такъв военнослужещ на предвидените в Директива 2003/88 правила по време на дейностите, посочени в точка 69 от настоящото решение, все пак не може да възпрепятства ефективното спазване на посоченото изискване да бъде на разположение най-малкото докато тези дейности не се упражняват в рамките на военна операция, включително при непосредствената ѝ подготовка.

73 При все това, второ, от припомнената в точка 59 от настоящото решение съдебна практика следва, от една страна, че когато членовете на въоръжените сили са изправени пред обстоятелства, породени от изключителни по тежестта и мащабите си събития, по смисъла на тази съдебна практика, техните дейности са изключени от приложното поле на Директива 2003/88 съгласно член 1, параграф 3 от нея във връзка с член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391.

74 Това е така, когато предвид тежестта и мащаба на всички релевантни обстоятелства е невъзможно да се защити населението, като същевременно се организират дейностите на въоръжените сили по такъв начин, че всеки от техните членове да може да се ползва от гаранциите, предвидени в Директива 2003/88 в областта на продължителността на работното време и на почивките, по-специално посредством механизъм за ротация на личния състав (вж. по аналогия решение от 30 април 2020 г., Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, т. 47—50).

75 От друга страна, от припомнената в точка 60 от настоящото решение съдебна практика може да се заключи, че някои категории военни дейности изцяло не попадат в приложното поле на Директива 2003/88, когато тези дейности са толкова специфични, че неизбежно и постоянно влизат в конфликт със спазването на наложените с тази директива изисквания.

76 Такъв е случаят с дейностите, извършвани от членове на въоръжените сили, които поради високата си квалификация или поради изключително чувствителния характер на възложените им задачи трудно могат да бъдат заместени от други членове на въоръжените сили посредством система на ротация, която позволява да се гарантира както спазването на максималните периоди на работа и периодите на почивка, предвидени в Директива 2003/88, така и надлежното изпълнение на съществените задачи, които са им възложени.

77 Трето, важно е да се отбележи, че всички военнослужещи, призовани да участват в операции, включващи военна намеса на въоръжените сили на държава членка, независимо дали операцията има постоянен характер, или се провежда еднократно, в рамките на националните граници или извън тях, извършват дейност, която по силата на член 1,

параграф 3 от Директива 2003/88 във връзка с член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 и в светлината на член 4, параграф 2 ДЕС трябва изцяло да бъде изключена, поради самото ѝ естество, от приложното поле на Директива 2003/88.

78 Всъщност спазването на наложените от Директива 2003/88 изисквания по време на тези операции би създало значителен риск за успеха им, който предполага да може да се изисква пълно участие на членовете на въвлечените въоръжени сили през дълги периоди от време, а следователно и риск за успешното изпълнение на съществените функции за опазване на националната сигурност или запазване на териториалната цялост на държавите членки.

79 В този контекст следва да се вземе предвид евентуалната взаимозависимост не само между посочените операции, но и между тях и други дейности, упражнявани от членовете на въоръжените сили, за които прилагането на правилата на тази директива, чрез налагане на съответните органи да въведат система за ротация или за планиране на работата, би могло да се осъществи само в ущърб на тези операции, в противоречие с изискванията на член 4, параграф 2 ДЕС. Следователно, ако това се окаже необходимо за успешното провеждане на военни операции в същински смисъл, не може да се изключи възможността някои дейности на въоръжените сили, които не са свързани пряко с първите, също да останат извън приложното поле на Директива 2003/88 през времетраенето на тези операции.

80 Освен това член 1, параграф 3 от Директива 2003/88 във връзка с член 2, параграф 2, първа алинея от Директива 89/391 и с оглед на член 4, параграф 2 ДЕС налага също така от приложното поле на Директива 2003/88 да се изключат всички дейности, които се отнасят или до първоначалното обучение на военнослужещите, на което следва да се приравни задължителната военна служба, или до оперативни обучения, на които след това членовете на въоръжените сили са подлагани редовно.

81 Всъщност, както отбелязва френското правителство, за да се гарантира оперативната ефективност на въоръжените сили, военнослужещите трябва да могат да бъдат поставени по време на първоначалното и на оперативното им обучение в положения, които позволяват да се възпроизведат най-близко условията, включително най-крайни, при които се провеждат самите военни операции. Подобна легитимна цел обаче не би могла да бъде постигната, ако предвидените в Директива 2003/88 правила относно организацията на работното време трябва да се спазват по време на първоначалното и на оперативно обучение.

82 Освен това, като налагат на военнослужещите такива изисквания за обучение и тренировъчна дейност, държавите членки също така гарантират, че здравето и безопасността на тези военнослужещи се ползват с най-добра защита по време на операциите на въоръжените сили в тесен смисъл, доколкото тези изисквания им позволяват да придобият и поддържат високо равнище на издръжливост при неблагоприятни условия на живот.

83 Обстоятелството, че първоначалното и оперативното обучение и самите военни операции се провеждат в мирно време, не може да обезсили заключението, че тези дейност трябва да се изключат изцяло от приложното поле на Директива 2003/88. Възложените на въоръжените сили задачи за опазване на националната сигурност и на териториалната цялост трябва да могат да бъдат изпълнени изцяло, дори в мирно време.

84 Важно е да се добави, че всяка от държавите членки носи изключителната отговорност с оглед по-специално на заплахите, пред които е изправена, на международните ѝ отговорности или на специфичния геополитически контекст, в който се развива, да реши да предприеме военни операции, които счита за подходящи, и да определи интензитета на първоначалното и на оперативното обучение, които счита за полезни за успешното осъществяване на посочените операции, без да е възможен контрол от страна на Съда в това отношение, тъй като тези въпроси трябва да се считат за изключени от приложното поле на правото на Съюза, както бе посочено в точка 38 от настоящото решение.

85 В случая запитващата юрисдикция следва да определи дали дейността по носене на дежурство, осъществявана от B. K., попада в някоя от хипотезите, посочени в точки 73—83 от настоящото решение. Ако това не е така, трябва да се приеме, че тази дейност попада в приложното поле на Директива 2003/88. В това отношение с оглед на преписката, с която разполага Съдът, не може да се изключи възможността посочената юрисдикция да приеме, че разглежданата в главното производство дейност по носене на дежурство представлява същинска военна операция и така да не попада в приложното поле на тази директива.

86 Накрая, следва да се уточни, че дори когато военнослужещи извършват дейности, които изцяло попадат в приложното поле на Директива 2003/88, тя съдържа, обратно на твърденията на френското правителство, дерогации от установените с нея права, на които дерогации държавите членки могат да се позовават по отношение на тези военнослужещи.

87 Това във всички случаи следва от член 17, параграф 3, букви б) и в) от посочената директива, който по същество позволява при определени условия да се дерогират членове 3, 4, 5, 8 и 16 от същата както за дейности по охрана и надзор, които изискват постоянно присъствие с цел опазване на имущество и лица, така и за дейности, свързани с необходимостта да се осигури непрекъснато обслужване или производство.

88 От всички изложени по-горе съображения следва, че член 1, параграф 3 от Директива 2003/88 във връзка с член 4, параграф 2 ДЕС трябва да се тълкува в смисъл, че упражнявана от военнослужещ дейност по носене на дежурство е изключена от приложното поле на тази директива:

– или когато тази дейност се осъществява в рамките на първоначално обучение, оперативно обучение или същинска военна операция,

– или когато представлява толкова специфична дейност, че не се поддава на схема за ротация на персонала, позволяваща да се осигури спазването на изискванията на посочената директива,

– или когато с оглед на всички релевантни обстоятелства е видно, че тази дейност се изпълнява в рамките на изключителни събития, които поради своята тежест и мащаб изискват приемането на мерки, абсолютно необходими за защитата на живота, на здравето и на безопасността на обществото, чието надлежно изпълнение би било застрашено, ако трябва да се спазват всички изисквания, установени в посочената директива,

– или когато прилагането на посочената директива към такава дейност, чрез задължаване на съответните органи да въведат схема за ротация или за планиране на работата, би могло да се осъществи само в ущърб на същинските военни операции.

По втория въпрос

89 В самото начало следва да се уточни, че в рамките на отговора на втория въпрос, поставен от запитващата юрисдикция, изразът „период на дежурство“ ще се използва, за да се обозначат всички периоди, през които военнослужещият, по време на дейността си по носене на дежурство, е само на разположение на своите висшестоящи, без да упражнява ефективно дейност по наблюдение.

90 Освен това следва да се подчертае, че видно от акта за преюдициално запитване, спорът в главното производство се отнася изключително до възнаграждението като извънреден труд на периодите на дежурство, носено от B. K.

91 Ето защо, за да се даде полезен отговор на запитващата юрисдикция, вторият въпрос следва да се преформулира и да се приеме, че с него тя по същество иска да се установи дали член 2 от Директива 2003/88 трябва да се тълкува в смисъл, че изисква период на дежурство, през който военнослужещият е длъжен да остане в казармата по назначението си, но не извършва реална трудова дейност, да се счита за работно време за целите на определянето на дължимото му възнаграждение за това време.

92 Важно е също така да се уточни, че отговорът на този въпрос ще бъде релевантен за спора в главното производство само в случай че запитващата юрисдикция стигне до извода, че разглежданата в него дейност по носене на дежурство не е изключена от приложното поле на Директива 2003/88.

93 След така направеното уточнение следва да се припомни, на първо място, че по смисъла на Директива 2003/88 понятието „работно време“ обхваща периодите на дежурство в тяхната цялост, при които наложените на работника ограничения са от такова естество, че обективно и чувствително засягат възможността му през тези периоди свободно да организира времето, когато неговите професионални услуги не се изискват, и да се посвети на своите собствени интереси. Обратно, когато наложените на работника ограничения в определен период на дежурство не са толкова интензивни и без големи затруднения му позволяват да управлява своето време и да се посвети на собствените си интереси, единствено времето, свързано с действително положен в този период труд, ако има такъв, е „работно време“ за целите на прилагането на тази директива (решение от 9 март 2021 г., Radiotelevizija Slovenija (Постоянно разположение в отдалечено място), C-344/19, EU:C:2021:182, т. 37 и 38 и цитираната съдебна практика).

94 Що се отнася до периодите на дежурство на работното място, което, както в настоящия случай, не съвпада с местоживеенето на работника, определящ фактор, за да се приеме, че характеристиките на понятието „работно време“ по смисъла на Директива 2003/88 са налице, е фактът, че работникът е длъжен физически да присъства на определеното от работодателя място и да остане на разположение на последния, за да може непосредствено да предоставя услугите си при необходимост, с уточнението, че като работно място трябва да се разглежда всяко място, на което работникът упражнява дейност по разпореждане на своя работодател, включително когато това не е мястото, на което той обичайно извършва своята трудова дейност. Доколкото по време на такъв период на дежурство работникът трябва да се отдели от своето семейство и социална среда и има по-малко свобода да управлява времето, през което неговите професионални услуги не се изискват. Следователно този период в своята цялост трябва да се квалифицира като „работно време“ по смисъла на Директива 2003/88, независимо от реално положения от работника труд през

посочения период (решение от 9 март 2021 г., Radiotelevizija Slovenija (Постоянно разположение в отдалечено място), C-344/19, EU:C:2021:182, т. 33—35 и цитираната съдебна практика).

95 С оглед на гореизложеното, ако се приеме, че Директива 2003/88 е приложима за наложен на военнослужещ период на дежурство, който предполага постоянното му присъствие на работното му място, този период трябва да се счита за работно време по смисъла на член 2, точка 1 от тази директива, когато това работно място не съвпада с местоживеенето му.

96 На второ място, следва да се припомни, че с изключение на особената хипотеза относно платения годишен отпуск по член 7, параграф 1 от Директива 2003/88 тази директива урежда само някои аспекти на организацията на работното време с цел да се защитят безопасността и здравето на работниците, така че по принцип не се прилага спрямо възнаграждението на работниците (решение от 9 март 2021 г., Radiotelevizija Slovenija (Постоянно разположение в отдалечено място), C-344/19, EU:C:2021:182, т. 57 и цитираната съдебна практика).

97 Следователно начинът на заплащане на периодите на дежурство на работниците не се урежда от Директива 2003/88, а от съответните разпоредби на националното право. Ето защо тази директива допуска прилагането на правна уредба на държава членка, колективен трудов договор или решение на работодател за възнаграждението във връзка с дежурство, които разграничават периодите на реално положен труд от тези, през които не е извършена действителна работа, дори когато тези периоди трябва в своята цялост да се считат за „работно време“ за целите на прилагането на посочената директива (решение от 9 март 2021 г., Radiotelevizija Slovenija (Постоянно разположение в отдалечено място), C-344/19, EU:C:2021:182, т. 58 и цитираната съдебна практика).

98 От всички изложени по-горе съображения следва, че член 2 от Директива 2003/88 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска за период на дежурство, през който военнослужещият е длъжен да остане в казармата по назначението си, но не извършва реална трудова дейност, да се определи различно възнаграждение от това за период на дежурство, през който той действително полага труд.

По съдебните разноски

99 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (голям състав) реши:

1) **Член 1, параграф 3 от Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 година относно някои аспекти на организацията на работното време във връзка с член 4, параграф 2 ДЕС трябва да се тълкува в смисъл, че упражнявана от военнослужещ дейност по носене на дежурство е изключена от приложното поле на тази директива:**

– **или когато тази дейност се осъществява в рамките на първоначално обучение, оперативно обучение или същинска военна операция,**

– **или когато представлява толкова специфична дейност, че не се поддава на схема за ротация на персонала, позволяваща да се осигури спазването на изискванията на посочената директива,**

– **или когато с оглед на всички релевантни обстоятелства е видно, че тази дейност се изпълнява в рамките на изключителни събития, които поради своята тежест и мащаб изискват приемането на мерки, абсолютно необходими за защитата на живота, на здравето и на безопасността на обществото, чието надлежно изпълнение би било застрашено, ако трябва да се спазват всички изисквания, установени в посочената директива,**

– **или когато прилагането на посочената директива към такава дейност, чрез задължаване на съответните органи да въведат схема за ротация или за планиране на работното време, би могло да се осъществи само в ущърб на същинските военни операции.**

2) **Член 2 от Директива 2003/88 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска за период на дежурство, през който военнослужещият е длъжен да остане в казармата по назначението си, но не извършва реална трудова дейност, да се определи различно възнаграждение от това за период на дежурство, през който той действително полага труд.**

Подписи